

AVATARS OF HISTORIOGRAPHY

Senior Researcher, Valentin POPA
“Constantin Brâncuși” University of Târgu-Jiu

ABSTRACT. This paper presents the role and importance of historical researcher. The historical researcher is presented in the double role: subject researcher and object researched topic. A history is the result of historical researcher. There is no history without historical researcher. Therefore, any history is involved, the historical researcher is not impartial. Consequently, historical researcher is involved in the story. Hence he has a responsibility to control his passions. The truth of history depends of the quality, seriousness, competence of the historical researcher. The historical researcher will enter in story as the protagonist and narrator of facts that he investigates. The historical researcher seeks to obtain autonomy, the right to issue a personal speech, according to his vision.

KEY WORDS: historical researcher, history, narrator, facts, vision.

Introducere

Motto: „... nu socotim că discuțiile sunt o pagubă pentru fapte, ci lipsa de lămurire prin discuție, făcută mai înainte de a porni la înfăptuirea a ceea ce trebuie.” (Thucydides)

Este greu de crezut că istoricul, la un moment dat, chiar în epicentrul demersului său laborios, să nu fi fost sedus în a ipostazia chiar substanța cercetării într-o virtualitate contrafactuală. Și, chiar dacă, în periplul său întru cunoaștere, se salvează, în cele din urmă, legându-se ferm de catargul Historiei, urmele acestui univers chimaeric străpung rațiunea și argumentul istoric, luându-și forma și veșmintele acestora, simulând și disimulând, deopotrivă, adevărul.

Câștigurile și efortul epistemologiei contemporane – asupra căreia vom reveni – oferă istoricului un instrumentar de cercetare complex și rafinat, ademenindu-l, în același timp, cu extinderea orizontului explorabil.

Dacă am renunța la aceste avataruri metodologice printr-o voluntară amnezie și ar supraviețui doar opera celor doi titani, Tucidide și Tacitus, am avea, de fapt, la îndemână, *in nuce*, întreaga substanță necesară pentru redescoperirea și reconstruirea a ceea ce, în inițialul ipotetic, am pierdut. De la istoriografia clasică până la cele mai novatoare ipostaze metodologice ale cercetării istorice, aproape fără excepție, le regăsim la cei doi mari, fără vreun prisos de efort hermeneutic. Natura-lea și firescul limbajului lor sunt revelatoare pentru cercetătorul modern.

Ce poate fi mai eclatant, spre exemplu, decât realitatea că Tucidide, cu ascendență în spiță de neam regesc din Tracia, din aceeași familie cu Miltiade, dramaticul învingător de la Marathon, încarnează exemplar tripla identitate necesară cercetătorului evenimentelor (contemporane), așa cum este afirmată, după aproape două milenii și jumătate, de strălucitul teoretician al istoriei imediate, Jean-François Soulet: „Există cel puțin trei moduri de a trăi un eveniment: ca protagonist (în acest caz ai responsabilități directe), ca martor (asiști „din interior”) sau ca observator (scrutezi, din exterior, desfășurarea faptelor).”

Și, mai precizează Soulet: „... subiectivismul nu e doar păcatul istoricilor perioadei contemporane. Numeroase exemple ne demonstrează că, raportat la obiectul cercetării, poți avea mare distanță în timp, dar și puțină în spirit.”

Revenind, surprinzător este istoricul elen și prin instrumentarul său de cercetare. Deși preocupat de descrierea clară a evenimentelor și de valorificarea amănuntelor relevante, nu are nicio rezervă în a se folosi de cele mai felurite categorii de izvoare, printre ele menționând el însuși martorii oculari, martorii neoculari, operele istorice, logografii și chiar poezii. Totul pentru a atinge acea *ratio historiae*, cunoașterea adevărului. Numai că Tucidide merge mai departe: teleologia istoriei nu se oprește la cunoașterea adevărului ci la absorbția conștiinței adevărului. Prin acest pas către spațiul moral și etic, specific spiritului antic grec, Tucidide încearcă să salveze statutul umilitor al istoriei, din paradigma „*historia, ancilla philosophiae*”, oferindu-i statutul de componentă a corpus-ului filosofic.

Dacă adăugăm caracteristicilor cercetării sale evocarea voinței oamenilor, pura întâmplare, ca posibili determinanți ai cursului istoriei, precum și apelul la metoda discursivă (statistic, o pătrime din „Războiul peloponesiac” este compus din discursuri), eficiență în dezvoltarea caracterului indivizilor și popoarelor, avem în față imaginea atât a unui Tucidide abil în instrumentarea multiplelor derivate metodologice cât și a rezultatului utilizării acestora și anume că adevăruri profunde nu rezultă doar din investigația diacronic-critică a înscrisurilor.

Cât privește celălalt pilon al istoriografiei antice greco-romane, Tacitus, reproducem celebra frază din *Historiae* 1.4.1, care, suficientă sieși, un memento pentru orice explorator pe tărâmul Istoriei, a făcut școală:

„*Ceterum antequam destinata componam, repetendum videtur qualis status Urbis, quae mens exercituum, quis habitus provinciarum, quid in toto terrarum orbe validum, quid aegrum fuerit, ut non modo casus eventusque rerum, qui plerumque fortuiti sunt, sed ratio, etiam causaeque noscantur.*”

Într-o singură frază, Tacitus realizează un întreg sincretic, atât al metodologiilor de abordare cât și al zonelor de cercetare, părțile și întregul, într-o viziune concentrică, cu relaționări cauzale, un instrumentar complex prin care istoricul relevă finalitatea demersului său, „... *ratio causaeque noscantur*”.

Epistemologul istoric are în retorica lui Tacitus, strălucind în investigația cauzală, sentențele antinomice sau ambivalente, reflecțiile antitetice, o materie densă, cu frecvente trimiteri la mecanisme intime, aproape insondabile, care motivează faptele ființei umane.

Epoca modernă relevă o progresie fără precedent a demersului epistemologic în cvasitotalitatea paradigmatelor științifice. Interogației proprii, „Există oare cunoaștere care să fie atât de sigură încât nici un om rezonabil să nu o poată pune la îndoială?”, Bertrand Russell îi oferă un posibil răspuns: „întreaga cunoaștere trebuie construită pe convingerile noastre instinctive și, dacă acestea sunt respinse, nu rămâne nimic.”

În prefața lucrării lui Russell, *Problemele filosofiei*, Mircea Flonta sintetizează căutările filosofilor în încercarea găsirii unui numitor epistemologic comun tuturor științelor: „exponenții filozofilor de tip empirist și pozitivist, de la Auguste Comte sau John Stuart Mill și până la autori contemporani precum Karl Popper sau Carl Gustav Hempel, susțin în esență că știința are o metodologie unitară care se răsfrânge similar asupra diferitelor domenii ale sale.”

Istoricul și domeniul său de cercetare

Și istoricul își regândește permanent domeniul său de cercetare, pluralitatea interpretărilor, dacă pleacă de la axioma că adevărul istoric este relevat prin metodă.

În fața istoricului se află un material dificil, alogen, de la fapte trecute, uitate, reamintite, prezente, la reprezentări ale acestora, la fel de alogene, virtualități și, paradoxal, virtualități trecute (încă nerevelate). Un întreg univers, într-o permanentă mișcare și întrepătrundere dintre realitate, reprezentări și imaginar.

În volumul „Cărți reprezentative în viața omenirii”, ediția din 1916, Nicolae Iorga, de la înălțimea spiritului său enciclopedist, sugerează istoricului o perspectivă ce ar putea contraria, spre exemplu, adepții școlii pozitivistice, preocupați de descrierea și sistematizarea faptelor observabile: „Se poate scrie într-o anumită formă istoria universală pe baza nu a faptelor ci a cărților, fiindcă, fără îndoială, că și cărțile pleacă din anumite fapte, dar tot mai mult faptele pleacă din ideile care sunt emise în cărți.” Și în continuare: „Sunt unele cazuri în care faptele influențează teoriile, le produc, le determină, le justifică în falsitatea lor, în imoralitatea lor strigătoare și revoltătoare. Cu toate acestea, dacă este să alegem, între fapte și între idei, ceea ce este mai însemnat ... ceea ce există în ordinea faptelor pleacă din ce s-a enunțat, din ce s-a codificat și răspândit pe deosebite căi, în domeniul ideilor.”

Spiritul erudit al lui Nicolae Iorga, pasionat de document, în demersul său de căutare a adevărului, pare să se submineze pe sine, tentat să abandoneze marile fresce sociale, monumentale, marmoreene, de neclintit, sau fotogramele din epoca pozitivistă, sedus de nesfârșitul imaginar și de înțeleșuri pe care îl oferă darul grecilor „poicin”: „... în consecință, dispoziția rațională orientată spre acțiune este diferită de dispoziția rațională orientată spre producție” (n.n.: a face, în sensul de a crea).

Așadar, rezultatul, produsul cercetătorului istoric este, cu sau fără intenționalitatea acestuia, un construct imagologic, ca alteritate, care nu este mai puțin real de vreme ce, la rândul-i, devine element de substanță și cauzal, de relaționare, generator de comportamente și acțiuni.

Aceluiași subtil mecanism i se supun și termeni precum Dreptatea, Tiranul, Dictatorul, Poporul, Revoluția, Democrația, care, pe lângă funcția lor denotativă, își datorează perenitatea statutului lor simultan de efigie mitică, ipostază din care sunt mai fecunzi în însăși paradigma generatoare de realitate.

Din perspectiva semanticii generale, Alfred Korzybski, reputatul savant, autorul celebrului enunț „La carte n'est pas le territoire!”, înzestreață sfera epistemologică a istoricului cu un instrumentar inovator, util în chestiunile ce țin de profunzimea motivației acțiunilor și comportamentelor umane, dar foarte delicat de manevrat: determinismul programării neurolingvistice a individului. Fiecare are o „hartă” proprie a lumii, rezultată nu dintr-un contact nemijlocit cu aceasta, ci un model de interfață, generat de experiențele personale, subiective, un adstrat la mai vechi sedimente constituite succesiv, atitudini, convingeri și valori, precum și de substratul de consistență a contextului psiho-socio-cultural din care face parte individul uman.

Atât timp cât există interpretări diferite ale realității, experiențe trăite în mod diferit de la individ la individ, de la o comunitate la alta, de la o societate la alta, de la o cultură la alta, putem admite faptul că orice raportare la un fapt din realitate are o doză relativă de interpretabilitate, de codificare, de arbitrar și este „contaminat” de filtrele de gândire ale fiecăruia.

Pentru istoric, apare aici starea de dualitate: atât subiectul cercetător cât și obiectul cercetat își transferă alternativ, cu intensități diferite, statutul de subiect și cel de obiect.

De vreme ce oamenii nu pot experimenta lumea în mod direct, ci, potrivit modelului lui Korzybski, prin intermedierea unor „abstracții, impresii non-verbale sau imagini derivate din activitatea sistemului nervos, cât și prin „indicatori” (semnificați) verbali generați de limbă, s-ar părea, cel puțin pentru un istoric, că intrăm în zona agnosticismului, desigur nu atât de aproape de cel vizionar al lui Platon, din parabola peșterii.

În mod surprinzător, pericolul obturării epistemologiei istoricului este înlăturat de un filosof agnostic mărturisit, Kenneth Burke. Mai mult, teoreticianul american, explicând teoria „răspunsului întârziat” a lui Korzybski, furnizează istoriografului, ceea ce am putea numi, *mutatis mutandis*, „închiderea ce se poate deschide”. Potrivit acestei teorii, pe traseul stimul – răspuns, individul interpune un „moment de întârziere”, în scopul de a controla sensul (semnificatul). „Răspunsul întârziat” este un fel de „conștiință de abstractizare” care implică faptul că orice termen ce desemnează un obiect pune obiectul într-o clasă de obiecte similare.

Prin urmare, modelul lui Korzybski, novator, pe de o parte, în sine, legitimează, pe de altă parte, resurecția instrumentarului clasic al istoricului, detașarea față de evenimente și perspectiva diacronică, consolidând identitar și diferențial Historia, dar, de această dată, operând într-o nouă cheie a cunoașterii, în care subiectul-obiect re/crează semnificația faptelor, într-o diacronie a evenimentelor în care însuși subiectul își re(crează) propriile istorii identitare.

Deși rezultatul demersului lui Korzybski vine din zona cercetărilor asupra științelor comunicării, îl redescoperim în aserțiunile lui Mircea Flonta, amintite de noi anterior, cu privire la existența în epistemologiile tuturor științelor a ceea ce am putea afirma ca fiind cel mai mic numitor comun: retardația dinaintea răspunsului, ca răgaz pe care subiectul și-l rezervă sieși înainte de a trece la ipostaza de subiect-obiectivat („conștiința de abstractizare”). Și istoria are nevoie de acest răgaz tactic și (re)creativ.

În 1966, Hayden White publică un articol inflamant care bulversează lumea istoricilor. Aceștia află, din mai puțin de 25 de pagini, că statutul lor special, științific și social, de care se bucură în comunitate, a decăzut până la a friza impostura: „istoria a decăzut până la gradul unei științe de rangul trei, după științele exacte și cele ale naturii, și al unei arte de mâna a doua.”

Pretenția istoricilor de a fi scutiți de rigorile științelor experimentale, dar și de harul artistic și al desenului stilistic, nu reprezintă decât un refugiu în trufie, în urma reproșurilor și atacurilor neîndurătoare venite din lumea literaților.

Ostilitatea și disprețul scriitorilor față de reprezentanții conștiinței istoriei nu pot fi ignorate. Nume intrate în legendă nu ezită să incrimineze consecințele generate de universul creat de istoriografi.

Pentru Camus, totalitarismul și anarhismul contemporan „își au originile în atitudinea nihilistă care provine din dorința obsesivă a omului occidental de a înțelege istoria.”

La apariția sa în 1951, eseul *L'Homme revolté* a suscitât o violentă dispută între „stânga” și „dreapta” pariziană. Citatul nostru este exemplar din această perspectivă: „Gândirea istorică pură este nihilistă pentru că acceptă cu inima deschisă răul istoriei.”

Comparativ cu afirmațiile liniar-constataive ale lui Camus, sarcasmul contondent și marea deziluzie încercată de Paul Valery sunt nota discursului său anti-istoric: „Istoria este cel mai periculos produs pe care chimia intelectului uman l-a putut vreodată elabora. Proprietățile sale sunt binecunoscute. Ea îmbată popoarele, le face să viseze, creează false amintiri, exagerează reflexele, întreține vechile răni. Istoria poate justifica tot ceea ce vrea. Ea nu ne învață absolut nimic... În starea actuală a lumii, pericolul de a ne lăsa seduși de istorie este mai mare ca niciodată.”

Cu certitudine, istoricii literari, cel puțin ei, pun afirmațiile sale sarcastice pe seama imenselor traume sociale și individuale provocate de prima conflagrație mondială.

Servant, în viața publică, al marxismului și al stângii franceze și internaționaliste, Jean-Paul Sartre își devoalează și o altă ipostază, onestă și fără iluzii, când dialoghează cu sinele în privința raportului între individ și istorie.

Pentru el „trecutul istoric este, asemenea diferitelor trecuturi personale, în cel mai bun caz un mit, care justifică miza noastră pentru un anumit viitor, și, în cel mai rău caz, o minciună, o raționalizare retrospectivă a ceea ce noi am devenit prin propriile noastre alegeri.”

Dar, chiar și în această ipostază, Sartre este obiectul unei spumoase și exuberante parodierii, în nonconformistul roman al lui Boris Vian, „Spuma zilelor”. Aici îl regăsim pe Sartre ca fiind nimeni altul decât Jean Sol Partre, un personaj de o stranie mixtură între un maharajah-ideolog, care se înfățișează mulțimii fanatizate pe spinarea unui elefant într-un soi de epifanie a Salvatorului, nunțiator al împlinirii mântuirii prin istorie în viziunea teleologică, mesianică, marxistă.

O altă perspectivă ne-o oferă Stephen Dedalus, nume simbolic, protagonistul antierou al lui Joyce: „Istoria este un coșmar” din care omul occidental trebuie să se trezească pentru ca umanitatea să fie slujită și salvată.

Spiritul german consistă în pendulările între construcția monumentală, logică, și cruzimea expresionistă. Dacă pentru Heidegger „ceva este istoric nu pentru că a durat la nivelul unei cronologii asumate prin convenția calendarului ci pentru că la un anumit moment semnificația sa inițială s-a stins odată cu apariția unor noi deschideri de lume”, în trăirile lui Nietzsche, istoria este un ținut terifiant bătuit de o conștiință apocaliptică.

Fără a avea agresivitatea scriitorilor sau perversitatea labirinturilor filosofice, sociologii, la rândul lor, încearcă să creioneze un nou contur Istoriei și, implicit, un nou statut, acela de componentă a unei noi discipline, „știința spiritului”, așa cum reiese din schița de proiect propusă de Wilhelm Dilthey, Max Weber și Emil Durkheim.

Din această perspectivă, a vulnerabilităților istoriografiei și a contestărilor venite din sferele literaților și filosofilor, Hayden White conchide: „Pentru toată lumea, problema nu era cum poate fi studiat trecutul, ci dacă el chiar merită studiat. [...] atât artiștii cât și oamenii de știință sunt pe deplin justificați în a-i critica pe istorici, nu deoarece studiază trecutul, ci deoarece ei îl studiază cu o știință nepotrivită și cu o artă nepotrivită.” Și urmează, firește, concluzia: este nevoie de „un alt fel” și „un dincolo” de istorie, o metaistorie, o ofensivă a istoricilor contemporani pentru eliberarea prezentului de povara istoriei. Idee la care subscrie, din perspectiva psihoistoriei, H. Stuart Hughes, argumentând că virtuozitatea tehnică supremă a istoricului în relaționarea dintre istorie, știință și artă constă în a fuziona noua metodă de analiză socială și psihologică cu funcția sa tradițională de povestitor.

Modelele euristice rezultate în urma cercetărilor fundamentale în materie de științe ale comunicării nu sunt doar alerte și turbulente pentru epistemologia istoriografică, ci tot atâtea noi instrumente și paradigme, cu o scară mult mai generoasă pentru acuratețea și subtilitatea cercetării fenomenului istoric.

Paul Watzlawick, liderul „colegiului invizibil” de la Palo Alto, Universitatea Stanford, propune modelul „orchestrei” potrivit căruia comunicarea este asemenea unei „vaste orchestre fără dirijor, în care fiecare interacționează cu toți și toți între ei”, „în care regulile în sine de comunicare și gramatica comunicării sunt lucruri pe care nu le cunoaștem.

John Fiske, preocupat și el de implicațiile hermeneutice ale comunicării, sintetizează într-un fel de axiomă-avertisment: de vreme ce toate tipurile de comunicare implică semne și coduri, scopurile euristice ale istoriei pot fi afectate dacă cercetătorul ignoră acest fapt.

Într-o abordare deconstructivistă, Alun Munslow consideră că istoriografia poate să iasă din impasul identitar, poate fi „despovărată”, cu condiția de a fi înțeleasă ca un produs cultural existent în istorie, mai degrabă decât o metodologie obiectivă, în afara istoriei.

Identitatea istoriei face și obiectul interogațiilor lui Paul Veyne: „Atunci, ce este istoria? Ce fac de fapt istoricii de la Tucidide la Max Weber sau Marc Bloch după ce își scot capul din documente și trec la «sinteză»? ... De 2200 de ani de când urmașii lui Aristotel au găsit răspunsul la întrebare, el nu s-a schimbat deloc: istoricii povestesc istorii adevărate, în care actor este omul, istoria este un roman adevărat.”

Dificultatea înțelegerii (sau a scrierii) acestui „roman adevărat” ar fi permanenta glisare a diferitelor straturi semantice: „Din nefericire, adevărurile evidente au supărătoarea tendință de a substitui adevărurile adevărate. Un eveniment nu are sens decât într-o serie sau într-un număr de serii nesfârșit.”

Supus atâtor dispute și chiar suspiciuni, atât el cât și substanța științei căreia i se dedică, istoricul „privește cu o neîncredere vecină cu ostilitatea discuțiile privind cunoașterea istorică. Problemele de gnoseologie i se par aparținând lumii speculative a filosofilor, departe de rosturile sale autentice, și, totuși, unul din marii istorici – profesionist de cea mai înaltă clasă – H.-I. Marrou este autorul unei lucrări fundamentale de gnoseologie istorică: «De la connaissance historique».”

Autorul apodicticului „istoria se face cu documente” surprinde prin noua perspectivă a cercetării istoriografice. Marrou plasează istoria în domeniul singularului. Fiind, așadar, un exercițiu al individului, pe cale de consecință, trebuie respinsă filosofia istoriei marxiste care pune istoria pe seama exercițiului și a faptelor unor entități umane de mari dimensiuni, de tip „proletariat” sau „burghezia capitalistă”.

Istoria (povestea) există ca moment de adresare a unui subiect, nu obiect. O istorie (o poveste) este rezultatul unei acțiuni care este un acord complex cu personalitatea povestitorului (istoricului). Nu există nicio poveste (istorie) fără istoric (povestitor). Așadar, orice istorie (istorisire) este implicată, istoria nu este imparțială. În consecință, istoricul este implicat în poveste. De aici rezultă că el are responsabilitatea de a-și controla pasiunile. Adevărul poveștii (istoriei, istorisirii) depinde de calitatea sa de cercetător, de seriozitatea, de competența sa, de conștiința sa, de rigoarea sa.

Marrou respinge mitul obiectivității. Istoria (ca poveste) ca produs narativ al unei singularități este o formă de alteritate. Printr-o relaționare cu psihanaliza, Marrou identifică

funcția istoriei: povestea servește pentru a ne elibera de trecut, este instrumentul prin care ne câștigăm libertatea.

Explorările privind poziționarea istoriografiei în taxonomia științelor social-umane nu se opresc aici. Sub patronajul societății Maison des Sciences de l’Homme din Paris, istorici și filosofi de prestigiu, Pierre Nora, Reinhart Koselleck, Michael Werner, François Hartog, Heinz Wissmann au reiterat disputele pe teme precum dubletele opozabile: cercetare și rememorare a trecutului, „obligația de memorie” și „obligația de istorie” sau (in)certitudinile mesajului istoric și subiectivitatea memoriei.

Sunt teme predilecte ale lui Pierre Nora, cărora le-a consacrat o bună parte a cercetărilor sale sintetizate în trilogia „Les Lieux de memoire”, și într-o altă lucrare de editor prin care este consacrat drept promotorul noului gen istoriografic, ego-istoria.

Fără nicio legătură cu memorialistica, istoricul va sfârși prin a intra și el în poveste, devenind protagonistul sui generis și totodată narator al faptelor pe care (și) le cercetează.

Alexandru Zub vede în proiectul lui Nora, această mare sinteză colectivă, o abordare multiplă a „istoriilor”: „Se regăsesc în această serie studii despre „scrisul istoric” (Michel de Certeau), idei și mentalități (G. Duby, M. Foucault, F. Furet, Mona Ozouf etc.), imaginarul medieval (Jacques Le Goff, E. Le Ray Ladurie), istoriografie (Santo Mazarino, A. Momigliano, K. Pomian) ... ,

În viziunea academicianului român „ego-istoria invită desigur la o veghe de sine continuă [...]

Ocultarea istoriei recente, a propriei istorii, e în multe cazuri o formă de ipocrizie, un fel de a evita confruntarea cu sine, în raport cu răspunerile impuse de epocă.

Istoria ca discurs e tot mai mult un pariu proporțional cu utilizările ei paraștiințifice, după cum au dovedit unii analiști ai fenomenului. Ea se află de aceea, în mod firesc, sub supravegherea statului, a politicului, dar și a societății, care îi impune adesea rezerve, tăceri, amnezii asumate. Conștient de situație, istoricul caută să-și obțină autonomia, dreptul de a emite un discurs personal, în acord cu viziunea sa despre lume și cu datele extrase din examenul materiei. Ego-istoria îl ajută să-și obiectiveze propria situație.”

Indiferent de avatarurile și desincronizările cronotropice, istoriografia, în parcursul ei, a intrat în paradigma hegeliană a cunoașterii de sine.

Una dintre premisele-garant ale corectitudinii demersului gnoseologic, proximitatea temporală, mult pe drept evocata distanță față de evenimente, se relativizează: „Distanța istorică nu are o dimensiune fermă, ea modificându-se și lărgindu-se continuu. Ea nu provoacă numai atrofierea prejudecăților cu o natură aleatorie ci permite reliefația celor care dirijează o înțelegere reală.”

Cercetarea istorică nu poate decât să beneficieze de modele de cunoaștere propuse de științele comunicării, în fapt construcții hermeneutice care permit identificarea elementelor unei structuri și relaționarea acestora, precum și interpretarea unui ansamblu de fenomene, ca relevanță și predicție. Cu precizarea că „modelele reprezintă doar o modalitate de a descrie realitatea și nu realitatea însăși, fiind posibil ca mai multe modele să țină cont de același ansamblu de fenomene.”

Diversitatea expansivă a noilor modele istoriografice constituie tot atâtea forme de rafinare, dar și tot atâtea impulsuri (subconștiente?!) de recuperare a marelui povestitor (istorisitor) din *illo tempore* și a forței lui de istorisire, un fel de auzire de sine, către sine și către

semeni. Poate că se impune aici o comparație cu „vorbirile” din „textele” biblice. În fond, Iliada s-a născut „textualizată” pentru a putea fi „rostită” în orice moment, de către oricine. „Vorbirea”, istorisirea, redă faptelor consistența vie și (drama)tismul, ferindu-le astfel de marea amneziei.

Bibliografie

1. Aristotel, *Etica Nicomahică*, cartea VI, 1440 a, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1988.
2. Bertrand Russel, *Problemele filosofiei*, București, Ed. All, 1995,
3. Boia, Lucian, *Mitul Democrației*, Ed. Humanitas, București, 2013,
4. Burke, Kenneth, *A Grammar of Motives*, University of California Press, 1945.,
<http://www.comm.umn.edu/burke/gm.html>
5. Camus, Albert, *L'Homme revolté*, Les Éditions Gallimard, Paris, 1951, apud Hayden White, *Povara Istoriei*, traducere cu permisiunea autorului de Răzvan Pârâianu din *The Burden of History*, in *Tropics of Discourse. Essays in Cultural Criticism*. Baltimore and London: The Johns Hopkins University Press, 1978, pp. 27-50, în *Studia Universitatis „Petru Maior”, Series Historia*, 2008
6. Constantiniu, Florin, *Cum se scrie istoria*, *Historia*, anul VIII, nr. 79, iulie 2008.
7. Fiske, John, *Introduction to Communication Studies*, Methuen, New York, 1982.
8. Gadamer, Hans Georg, *Adevăr și metodă*, Editura Teora, 2001.
9. Hughes, Henry Stuart, *History as Art and Science: Twin Vistas on the Past*, The University of Chicago Press Books, 1964.
10. Iorga, Nicolae, *Cărți reprezentative în viața omenirii*, vol. I, Tipografia „Neamul Românesc”, 1916 (volum alcătuit după notele stenografice ale prelegerilor lui Nicolae Iorga), apud N. Iorga, *Istoria Universală. Prolegomene*, vol. I-III, Ed. Saeculum I.O. București, 2012
11. Joyce, James, *Ulise*, Ed. Univers, București, 2012, traducere de Mircea Ivănescu,
12. Marrou, Henri-Irenée, *De la connaissance historique*, Paris, editions du Seuil, 27, rue Jacob, 1954, ch. III
13. Moisescu, Cătălin, *Componentele și paradigmele programării neuro-lingvistice, Putere și Cunoaștere, Intelligence în era informațională*, A XVII-a Sesiune de Comunicări Științifice, Academia Națională de Informații „Mihai Viteazu”.
14. Munslow, Alun, *Deconstructing History*, Routledge: London & New York, 1997.
- Nietzsche, Friedrich, *Nașterea tragediei*, în vol. *De la Apollo la Faust*, Ed. Meridiane, București, 1978.
- Quail, Denis Mc., Windahl, S. *Communication Models for the Study of Mass Communication*, apud Yves Le Coadic, *Știința informării*, Editura Sigma, București, 2004
15. Noica, Constantin, *Sentimentul românesc al ființei*, Ed. Eminescu, București, 1978,
16. Nora Pierre, (dir.), *Les Lieux de memoire*, 3 tomes: t.1 *La Republique* (1 vol., 1984), t.2 *La Nation* (3 vol., 1987), t.3 *Les France* (3 vol., 1992), Paris: Gallimard.
17. Păcurar, Adrian, *Ontologia ființei istorice și epistemologia existențială a istoriografiei*, <http://culturasicomunicare.com>.
18. Sartre, Jean-Paul *Ființa și neantul. Eseu de ontologie fenomenologică*, Ed. Paralela 45, 2004; Jean-Paul Sartre, *Cuvintele. Greața*, Ed. Univers, București, 1990.

19. Ștefănescu, Bogdan, *Hayden White – Despre onoarea de a dezonoara istoria*, <http://intelart.blogspot.ro/2011/01>.
20. Valery, Paul, *Criza spiritului și alte eseuri*, trad. Maria Ivănescu, Ed. Polirom, Iași, 1996.
21. Watzlawick Paul, Beavin, Janet, Don Jackson, *La Logique de la communication*, Seuil, Paris, 1972,
22. Veyne, Paul, *Cum se scrie istoria*, Editura Meridiane, 1999
23. White, Hayden , *The Burden of History* în *History and Theory*, vol. 5, no 2, 1966, pp. 111-134; republicat în *Tropics of Discourse. Essays in Cultural Criticism*. Baltimore and London: The Johns Hopkins University Press, 1978
24. White, Hayden , *Metahistory. The Historical Imagination in Nineteenth-Century Europe*, Baltimore and London: Johns Hopkins University Press, 1973
25. Vian, Boris, *Spuma zilelor*, Ed. Univers, București, 1996, traducere de Sorin Mărculescu după Boris Vian, *L'écume des jours*, Société Nouvelle des Editions Pauvert, 1963.
26. Zub, Alexandru, *Discurs istoric și ego-istorie*, discurs rostit la 27 ianuarie 2006 în ședință publică, în Academia Română, Discursuri de recepție, Editura Academiei Române, București, 2006.